

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

HASTA VE YAŞLI HİZMETLERİ

ETİK KAVRAMLAR VE ETİK İLKELERİ

Ankara, 2016

- Bu modül, Mesleki ve Teknik Eğitim okul / kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. ETİK DEĞERLER	3
1.1. Etik Kavramlar	3
1.2. Tıp Etiği İlkeleri	4
1.3. Etik Kurulun İşleyişi	8
1.4. Mesleki Etik ve Mesleki Değer Kavramı	9
1.5. Mesleğin Sosyolojik Özellikleri	10
1.6. Etik ve Deontolojiyi Etkileyen Unsurlar ve Ahlaki Değerler	11
1.7. Deontolojik Etik İlke ve Kuralların İnsan Yaşamına ve Sağlık Hizmetlerine Katkıları	11
1.8. Mesleğin Uygulanışında Ortaya Çıkan Etik Sorunları	11
UYGULAMA FAALİYETİ	13
ÖLÇME DEĞERLENDİRME	14
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	16
2. İNSAN HAKLARI VE HASTA HAKLARI	16
2.1. Mesleğin Yasal Yönü	17
2.2. Tıbbi Kayıt Tutmada Etik Kurallar	18
2.3. İnsan Hakları ve Hasta Haklarıyla İlgili İlke ve Kurallar	19
2.3.1. İnsan Hakları Bildirgesi	20
2.3.2. Alma Ata Bildirgesi	21
2.3.3. Dünya Sağlık Örgütü'nün 21. Yüzyılda Herkes için Sağlık Bildirgesi	21
2.3.4. Hasta Hakları	22
2.3.5. Hasta Hakları Yönetmeliği	23
2.4. Sağlıkla İlgili Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar	25
2.4.1. Ulusal ve Uluslararası Kuruluşların Amaç ve Hedefleri	28
UYGULAMA FAALİYETİ	30
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	31
MODÜL DEĞERLENDİRME	33
CEVAP ANAHTARI	35
KAYNAKÇA	36

AÇIKLAMALAR

ALAN	Hasta ve Yaşlı Hizmetleri
DAL	Alan Ortak
MODÜLÜN ADI	Etik Kavramlar ve Etik İlkeler
MODÜLÜN SÜRESİ	40/36
MODÜLÜN AMACI	Bireye / öğrenciye etik kavramlar ve ilkeler, etik kurallar, mesleğin yasal yönleri, insan hakları ve hasta hakları ile ilgili bilgi ve becerileri kazandırmaktır.
MODÜLÜN ÖĞRENME KAZANIMLARI	<ol style="list-style-type: none">1. Etik kavramları ve ilkeleri açıklayabileceksiniz.2. Türk Ceza Kanunu'nda sağlık mesleği mensupları ile ilgili suç tanımlarını açıklayabileceksiniz.3. İnsan hakları ve hasta haklarının önemini açıklayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Sınıf ve laboratuvar, kütüphane, bireysel öğrenme ortamları vb. Donanım: Afiş, resim, bilgisayar, etkileşimli tahta, CD, DVD, projeksiyon cihazı vb.
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz Öğretmen, modülün sonunda, size ölçme aracı (test, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Bu modülde, meslek hayatınızda karşılaşılabileceğiniz etik sorunlar karşısında mantıklı, nesnel ve doğru karar verebilmek için gerekli bilgileri bulacaksınız. Mesleğinizde iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olarak adlandırılan değer yargılarını öğreneceksiniz.

Hastalara hizmet verirken milliyet, din, dil, ırk, renk, yaş, cinsiyet, siyasal ve sosyal durum ayrımı yapılmaması gerekir. Hasta haklarına saygılı olunmalıdır. Bu durum çalışan ve hasta arasındaki hizmet kalitesini artıracaktır.

Hasta bakım hizmetlerinde yapılan işlemlerle ilgili olarak hastayı bilgilendirmek ve hastanın iznini almak hastanın ve bizim işimizi kolaylaştıracak ayrıca hasta memnuniyetini sağlayacaktır.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

ÖĞRENME KAZANIMI

Etik kavramları ve ilkeleri açıklayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çevrenizdeki bir hastanede, hastane etik kuruluyla görüşerek kurulun amacı ve görevleri hakkında bilgi alınız. Elde ettiğiniz bilgileri sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. ETİK DEĞERLER

Etik, Latince “ethicus” veya Yunanca “ethos” ya da “ethicos” kelimesinden gelen ve Türkçe karşılığı “ahlak bilimi, kuramsal ahlak ya da teorik ahlak” olan bir terimdir.

Etik değerler evrenseldir ve kuralları her ülkede geçerlidir. Etik; dürüstlük, doğruluk, yardımseverlik, adaletli olmak, sadakat, yalan söylememek, hırsızlık yapmamak, cana kıymamak gibi dünyanın her yerinde geçerli olan değerlerden oluşur. Etik değerler, insan tutum ve davranışlarının iyi ya da kötü yönden değerlendirilmesi olarak da kullanılır.

Etik sözcüğü, geniş anlamda kullanıldığında toplumların oluşturduğu ve savunmakta devam ettiği bağlayıcı kuralların hemen hemen tamamını kapsar. Gelenek, alışkanlık, karakter, ahlak gibi kavramları içerir. Kısaca genel ahlak kuralları olarak tanımlanır.

1.1. Etik Kavramlar

Ahlak; daha çok bireysel davranış kurallarını anlatır.

Etik; profesyonel davranış standartlarını içermektedir. Etik hakkında farklı görüşler vardır. Pojman’a göre “Eylemlerin değerlendirilmesine ilişkin yol gösterici kurallardır”. Sinşer’e göre ise “Nasıl davranmamız gerektiğini temellendiren bir çalışmadır”.

- **Ahlak:** Toplumdan topluma değişebilen gelenekler, alışkanlıklar, örf ve adetler, töreler, yaşam biçimleri gibi alanlardaki tutum ve davranışlar olarak tanımlanır.
- **Meslek etiği (deontoloji) :** Bütün mesleki etkinliklerin iyiye yönlendirilmesi konusunda düzenlemeler getiren, meslek üyelerinin kişisel arzularını sınırlandırıp belli bir çizginin dışına çıkmalarını önleyen, mesleki idealleri geliştiren, ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan ilkeler ve kurallar sistemidir.

- **İlkeler;** davranış biçimini kesin olarak belirlemez, kişisel sorumluluğu içerir ve bu yönüyle kurallardan ayrılır.
- **Kurallar;** kesindir ve uyma zorunluluğu vardır.

Etik kurallar, meslek mensuplarının genel olarak kabul ettikleri ilkeler dizisidir. Bu kurallar meslek üyelerinin mesleğine, mesleksi örgütüne, meslektaşlarına, hizmet verdiği iş birliği yaptığı bireylere ve kendine karşı sorumluluklarından oluşur. Meslek elemanlarına, topluma, mesleğin temel amaçları ve sorumlulukları hakkında bilgi verir. Meslek üyelerinin karşılaştıkları etik sorunlar ile ilgili mantıklı ve doğru karar verebilmeleri için rehberlik eder.

1.2. Tıp Etiği İlkeleri

Sağlık alanındaki tutum ve davranışların analizi, yorumu, tartışılması, iyi ya da kötü yönden değerlendirilmesi gibi etkinlikleri içerir. Meslek etikleri grubundan olan tıp etiği, tıbbi ilişkiler çerçevesinde sağlık çalışanlarının neleri yapmaları ve nelerden kaçınmaları gerektiğini ifade eder. Diğer bir söyleyişle, tıbbi eylemler çerçevesinde iyiyi ve kötüyü belirlemek onun temel sorumluluğudur.

İnsan hakları kavramıyla, sağlık hizmeti etiğinin yerleşmiş ilkeleri arasında bağlantılar vardır. Dünya Tabipler Birliği, Dünya Psikiyatri Birliği, Uluslararası Sağlık Elemanları Konseyi gibi sağlık çalışanlarını temsil eden uluslararası kuruluşların açıklamalarında da bu ilkelere yer verilir. Ulusal tabip birlikleri ve hemşirelik kuruluşları da, üyelerinin uyması beklenen etik kuralları belirlerler. Sağlık hizmeti etik kurallarının ana kuralı, sağlık hizmeti veren kişinin daima hastanın iyiliğini gözeterek ve yararını düşünerek davranmakla yükümlü olduğudur. Bütün sağlık çalışanları ahlaki olarak profesyonel meslek kuruluşlarının koyduğu standart ilkelere uymakla yükümlüdür. Geçerli bir mazeretleri olmadan, mesleki ilkelere uymaz, bu ilkelere saparlarsa yetkilerini kötüye kullanmaktan suçlu bulunurlar.

Sağlık çalışanları, görevlerini yaparken bu ilkelerin uygulanmasında güçlüklerle karşılaşabilir. İlkelerden bazılarını yerine getirmekle başka bir ilkeye uyulmamış olabilir. Bu nedenle sağlık çalışanları her olayı kendi koşulları içinde değerlendirip herkes için en uygun olan çözümü bulup uygulamak durumundadır. Sağlık personelinin kendi etik kurallarına sahip çıkması gerekir. Bu kurallar, meslek grubu içinde belli bir disiplin ortamı sağlar. Sağlık personeli, hastanın temel insani değerlerini bilerek insanlık onurunu, gizliliğini ve kendi kararlarını koruyacak biçimde hareket etmelidir.

Tıp alanında bilinen en eski metin “Hammurabi Yasaları” olarak bilinen metindir. (MÖ 1.800) Sağlık personellerinin uymakla yükümlü olduğu etik ilke ve kurallar Hipokrat tarafından çeşitli yazıları aracılığı ile günümüze kadar ulaşmıştır.

Resim 1.1: Hipokrat (MÖ 370-460)

Hipokrat andında ana ilke; kişisel özelliklerine bakmaksızın sağlık personelinin her koşulda hastasına yararlı olması ve onun iyiliği için çalışmasıdır. “Yararlılık ilkesi” olarak adlandırdığımız bu ilke diğer sağlık çalışanları için de geçerlidir.

Türkiye’de mesleki etik ilkelerinin denetlenmesini sağlamak amacıyla yapılan ilk düzenlemeler 1928 yılında çıkarılan 1219 sayılı “Tababet ve Şuabatı Tarzı İcrasına Dair Yasa” ile olmuştur. Tıp etiği ilkeleri aşağıda açıklanmıştır.

➤ **Özerkliğe saygı ilkesi (otonomi)**

Hastaların haklarına saygı göstermek ve tıbbi bakım ile ilgili kararlara onların katılımını sağlamaktır. Özerkliğe saygı ilkesi, 18. yüzyıl felsefecisi Emmanuel Kant tarafından ortaya atılan bir ilkedir.

Özerkliğe saygı duymak, bireyin eylem planına saygı duymaktır. Sağlık çalışanının özerkliğe saygı duyması demek, özerklik ilkesini bir eylem rehberi olarak kabul etmesi demektir.

Örneğin, işlem ya da tedaviye başlamadan önce hastaya bilgi verip onay alınmalıdır. Hastanın ya da hizmeti alan bireyin özerk seçimlerine saygı duyulmalıdır. Sunulan tedavi, hasta bireyin kendi seçebileceği bir tedavi olmalı ya da kendi adına yürütmesini istediği eylem biçimine uygun olmalıdır. Özerkliğe saygı ilkesi, öncelikli ve belirgin bir ilkedir. Ağırlığı ya da önemi daha fazla olan bir başka etik ilke önüne geçmediği sürece uyulması gereken bir ilke niteliğindedir.

Başka bir örnekte ise hasta ya da bireylerin kendilerine yapılacak müdahaleleri seçme veya kendi seçtikleri eylem planını yürütmelerine her zaman imkân olmayabilir ya da bireyin özerk seçim yapabilme becerisinde bir sorun olabilir. Bu gibi durumlarda, hastanın yararını düşünerek özerkliğe saygı ilkesi ihlal edilebilir. Yani hasta, küçük bir çocuksa, koma hâlindeyse, zekâ özürlyüseyse ya da psikolojik sorunları varsa özerklik ilkesini gözetme zorunluluğu olmayacaktır. Bu nedenle özerklik ilkesi çok değer verilen bir etik ilke olmasına rağmen bu gibi durumlarda sık sık bozulabilmektedir.

➤ **Yararlılık ilkesi**

Bu teori, ilk kez 1776 yılında David Hume tarafından tanımlanmıştır. Daha sonra birçok filozof tarafından geliştirilmiştir. Sağlık personeli, bu teoriyi birçok durumda kullanır.

Tıp etiğinin, en eski ilkesi yararlılık ilkesidir. Bu ilke sayesinde sağlık çalışanı hastanın yaşamına destek verir, onu tedavi ederek ağrı ve acısını dindirir. Her durumda hastaya yararlı olur.

Örneğin triyajda, (hastaların tedavi önceliğine göre ayrılması) çok fazla yaralanmış iyileşemeyecek durumda olanlara müdahale edilmez. Acımasızlık gibi görülmesine karşın, çok sayıda hastanın olduğu ve imkânların yetersiz olduğu durumlarda triyaj yapılarak yararlılık ilkesi uygulanır.

Başka bir örnekte ise sağlık için ayrılan paranın nasıl kullanılacağına karar verilmesinde de bu teoriden yararlanılır. Çok sayıda insanı etkileyen bir hastalığın araştırılması için para ayrılması, az sayıda kişiyi etkileyen bir hastalığın araştırılması için para ayrılmasından daha önemlidir.

Sağlık çalışanının birinci görevi; bireyin sağlık, esenlik ve güvenliğini koruma ve geliştirmektir. Bu yüzden hastasına zarar vermekten kaçınma zorunluluğu ve bu zorunluluğa temel oluşturan ilke, yararlılık ilkesidir.

➤ **Aydınlatılmış onam ilkesi**

Hastaya tıbbi bilgilerin doğru ve yeterli biçimde açıklanmasını isteyen ilkedir. Bu ilkenin gerçek bir aydınlatılmış onam olması için hastaya verilmesi gereken bilgilerin açıkça verilmiş olması, bilginin anlaşılır olması, hastanın gönüllü olması ve bunların sonunda hastanın onam vermiş olması gerekmektedir. Bir hastanın kendisine uygulanacak olan tanı ve tedavi yöntemlerinin kapsamını, yararını, risklerini varsa seçenek yöntemlerini anlayarak bir uygulamayı kabul etmesidir. Onam bir kâğıt parçası değildir, pasif değil aktif bir eylemdir. Hastanın aydınlatılmış onamını verme süreci bir iletişim sürecidir.

➤ **Adalet ilkesi**

Bu ilke, tıbbi kaynakların ihtiyaca göre dürüstçe ve hakça paylaşılmasını gerektirmektedir. Bu ahlaki ilke ile tedavi ve bakımda, kullanılan araç gereç ve teknik donanım kaynakları, hastanın bireysel gereksinimleri belirlenerek eşitlik ilkesine uygun olarak dağılımı sağlanır.

Kişiler, etnik kökenleri, politik inançları, milliyetleri, cinsiyetleri, dinleri ya da kişisel özellikleri ne olursa olsun gerekli sağlık bakımını alma hakkına sahiptir. Bir suçtan dolayı hüküm giyen kişiler de gerekli tıbbi bakımı almak konusunda diğerleriyle eşit haklara sahiptir.

Dünya Tabipler Birliği'nin (DTB) Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi, hastalar arasında ayırım yapmanın kabul edilebilir tek kıstasının, hastaların tıbbi ihtiyaçlarına göre olduğunu vurgulamıştır.

Sağlık elemanı veya diğer sağlık personeli bakmakla yükümlü oldukları hastalar arasında adil bakım yapmakla sorumludur. Bu durum, aynı bakım gereksinimine sahip olanların aynı bakımı alması anlamına gelmektedir. Toplumun tüm üyelerine aynı oranda bakım vermek mümkün olmayabilir, ancak tüm kişilerin ihtiyaçları olan bakım imkânlarına ulaşım konusunda eşit olanaklara sahip olması gerekir.

➤ **Dürüstlük ve doğruluk ilkesi**

Bu iki ilke, hasta ve ailesine gerçeği söyleme, dürüst olma, yalan söylememe zorunluluğunu getirir. İnsanlar kendileri hakkındaki gerçeği öğrenmeye ve kendilerine yalan söylenmemesi hakkına sahiptir. Böylece sağlık personeli, hasta ve ailesi arasındaki ilişkilerin, dürüst, güvenilir bir ortamda kurulması sağlanır. Sağlık personeli hastasının güvenini kazanamamışsa bakımdan beklenen başarı elde edilmemiş olur. Bu ilke ile bakım ve tedavi girişimlerinde hasta ve ailesini bilinçlendirip onlardan izin alınarak çok önemli yasal ve ahlaki bir zorunluluk da yerine getirilmiş olur.

➤ **Sadakat / sözünde durma ilkesi**

Bireyin kendisi dışında birine inanma, sadık kalması anlamında kullanılan ahlaki bir ilkedir. Verilen sözün tutulması sağlık personeli ile hasta ilişkisinin güven ortamında olmasını sağlar.

➤ **Sır saklama ilkesi (mahremiyet)**

Sağlık personeli, sağlık bakım kurumunda hastalar hakkında öğrendiği tüm bilgileri gizli tutmak durumundadır.

Resim 1.2: Sır saklama ilkesi Gerçeğe uyma ilkesi

Ahlaken ve yasal açıdan gerçeğe bağlılık ilkesidir. Sağlık personeli bu ilke ile akılcı, gerçeği araştıran ve hizmeti belgeleyen davranışlarla doğruya yönelir. Sağlık personeli mantığına sığmayan herhangi bir olayı sorgular, sorularına tatmin edici bir cevap bulana kadar araştırır, gerçekliğine inandığı bilgileri savunur ve gerçeği ispatlamaya çalışır.

➤ **Sözcülük**

Hasta, kendi adına konuşup karar veremiyorsa ve hasta adına konuşabilecek kimse yok ise hastaların bu becerileri geri gelene kadar hastanın çıkarlarını korumak amacıyla sözcülüğünü yapmaktır. Bu sözcülüğü yaparken sağlık mesleklerinin tanımladığı biçimde değil hastanın tanımladığı biçimde yapılması gerekir.

➤ **Durumu değerlendirme**

Hastanın genel durumu, tercihleri, değerleri, ihtiyaçları, beklentileri ve tedaviye istekli olup olmadığı gibi durumları değerlendirmektir.

➤ **Sorunu adlandırma**

Sorun çıkaran ve çelişki yaratan konuları açıkça ortaya koymaktır. Durumu açıklığa kavuşturmak için ek bilgi toplamaktır.

➤ **Alternatif hareket şekilleri**

Her seçeneğin üzerinde durarak alternatif hareket şekillerini gözden geçirmek ve izlenecek yol ve olası sonuçları belirlemektir. Böylece verilecek kararın tıbbi gereklilik ve hastanın değer yargılarıyla daha uyumlu olmasını sağlamaktır.

➤ **Tamamlamak**

Bir hareket planı yapıldıktan sonra bu planı uygulamaya koymaktır.

➤ **Sonucu Değerlendirmek**

Karar verme eyleminin sonuçlarını ve yapılanları değerlendirmektir. Etik sorunları çözmeye ve özellikle gelecekte yaşanacak durumlarda uygulanacak yöntemin belirlenmesi açısından yararlı olacaktır.

1.3. Etik Kurulun İşleyişi

Etik Kurul; bilimsel yöntem ve toplumun endişelerini göz önünde bulundurarak klinik araştırmalarda yer alan gönüllülerin haklarını, güvenliğini ve esenliğini korur. Etik Kurul, güncel Helsinki Bildirgesi'ne uygun şekilde ve İyi klinik uygulamalarına ilişkin ulusal ve uluslararası standartları takip ederek, sunulan çalışmaların etik özelliklerine ilişkin tam zamanında, kapsamlı ve bağımsız incelemeler sağlar.

Etik Kurullar, klinik araştırma alanlarına göre; en az biri sağlık meslek mensubu olmayan kişi ve biri de hukukçu olmak kaydıyla ve üyelerinin çoğunluğu doktora veya tıpta uzmanlık seviyesinde eğitilmiş sağlık meslek mensubu olacak şekilde, en az 7 ve en çok 15 üyeden oluşturulur. Etik Kurul üyeleri üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir. Üyeler, Bakanlığın onayıyla kurulduktan sonra en geç 15 gün içinde toplanarak aralarından gizli oyla başkan, başkan yardımcısı ve raporör seçer. Etik Kurul başkanı Etik Kurulu temsil eder. Başkan olmadığına kendisini başkan yardımcısı temsil eder. Etik Kurullar ihtiyaç durumunda konu ile ilgili daldan veya yan daldan uzman kişilerin görüşüne başvurabilir ve bu kişileri danışman olarak toplantıya davet edebilir.

Çocuklarda yapılacak klinik araştırmalarda çocuk psikiyatrisi uzmanı veya çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı bir hekimin, çocuklar üzerinde yapılacak diş hekimliği ile ilgili klinik araştırmalarda ise çocuk diş hekimliği alanında doktora veya uzmanlığını almış bir diş hekiminin araştırmanın çocuklar üzerinde yapılması hususunda müspet görüşü olmadan Etik Kurul bu araştırmaya onay veremez.

Fetus / bebek sağlığı yönünden, gebeler üzerinde yapılacak araştırmalarda bir perinatolog hekimin veya kadın hastalıkları ve doğum uzmanı bir hekimin, lohusalar ve emziren kadınlar üzerinde yapılacak araştırmalarda ise bir yenidoğan uzmanı hekimin veya çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı bir hekimin bu hususta müspet görüşü olmadan Etik Kurul bu tür araştırmalara onay veremez.

Uygun şekilde işleme konulmuş olan tüm başvuruların zamanında ve belirlenen inceleme yöntemi doğrultusunda incelenmesi gereklidir. Etik Kurul üyeleri düzenli şekilde programlanmış olan, Etik Kurul sekreteryası tarafından ilan edilmiş toplantı tarihlerine uygun olarak toplanır. Etik Kurul, özel gündemle toplanmadığı sürece, en azından ayda 2 kere toplanır. Etik Kurul, önceden ilan etmek koşulu ile yıl içerisinde 15 günlük veya daha az bir dönemi tatil ilan edebilir. Toplantılar, gerekli durumlarda değişiklik yapılması kaydıyla, önceden Etik Kurul Sekreteryası tarafından programlanmış ve başvuru tarih sırası göz önünde tutularak hazırlanan gündemi takip eder. Gerektiğinde, başvuru sahibi ve / veya araştırmacı Etik Kurul toplantısına başvuru hakkında bilgi almak amacıyla davet edilir. İhtiyaç duyulduğunda, toplantıda çalışmalara ve incelemelere yardımcı olmak üzere özel hasta gruplarının ya da belirli konularla ilgili grupların temsilcileri davet edilir. Gündeme toplantı tarihinden en az 5 iş günü öncesinde yapılan başvurular dahil olmak üzere mevcut başvurular alınır. Ancak, toplantıda değerlendirilemeyen başvurular bir sonraki gündemde öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Mevsimsel çalışmalara ve takvim zorunluluğu nedeniyle geciken çalışmaların değerlendirilmesine öncelik verilir.

1.4. Mesleki Etik ve Mesleki Değer Kavramı

Meslek etiği kavramını, bütün mesleki etkinliklerin iyiye yönlendirilmesi konusunda düzenlemeler getiren, meslek üyelerinin kişisel arzularını sınırlayıp belli bir çizginin dışına çıkmalarını önleyen, mesleki idealleri geliştiren, ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan bir ilkeler ve kurallar sistemi olarak tanımlanmaktadır.

Mesleki değerler; temel düşünce ve inançlardır. Kurallar ise bir sanata, bir bilime, bir düşünce ve davranış sistemine temel olan, yön veren ilke veya nizam olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda kurallar, ilkelerden türetilen ve davranışlara yön veren somut düzenlemeler olarak ifade edilebilir.

Değerlerin dayanağı hukuk, din, ahlak, gelenekler, örf ve adetler olabilir. Aslında kaynağı farklı olmakla birlikte her iki değerin kaynağı da emir ve ceza gibi yaptırım içermektedir. Gelenekler, örf ve adetlerden kaynaklı değerlerin ise herhangi bir toplumun kültürel özelliklerinden köken alan ve sosyal yaşamda benimsenmiş, kısmen manevi yaptırımlar içeren (kınama, ayıplama vb.) değerlerdir.

Bu değerler aynı zamanda o toplumun genel ahlaki ve davranış değerlerini oluşturmaktadır. Genel ahlak ilkelerinin belirli bir mesleğe özgü düzenlenmiş hâli, meslek ahlaki ya da mesleki etik olarak anılmaktadır. Meslek ahlaki meslekleşme ölçütlerinden birisidir ve bütün mesleki etkinliklerin iyiye yönlendirilmesi konusunda düzenlemeler getiren, meslek üyelerinin kişisel isteklerini sınırlayıp belli bir çizginin dışına çıkmalarını önleyen, mesleki idealleri geliştiren bir ilkeler ve değerler sistemidir. Sağlıkta meslek ahlaki, bakım kavramının ahlaki boyutundan kaynaklanır ve özellikle sağlık elemanının ilk uygulamasında karşılaşılan etik sorunlara yönelik ahlaki bir bakış açısı geliştirilebilmesi, hasta haklarının korunabilmesi ve hasta güvenliğinin sağlanabilmesi için önemlidir. Günümüz bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler, özellikle biyomedikal alandaki gelişmeler sayesinde durmuş olan bir kalbi yeniden canlandırmak, respiratörle solunumu devam ettirmek, işlevini kaybetmiş birçok organı, organ nakli yoluyla değiştirmek, ağızdan beslenemeyen bir hastayı aylarca enteral ya da intravenöz yolla beslemek ve yaşamını devam ettirmek olanaklıdır. Bu olanaklar aynı zamanda yaşam ve ölüm arasındaki çizginin giderek belirsizleşmesine, etik sorunların ortaya çıkmasına ve bakım işlevlerinin karmaşıklaşmasına yol açmaktadır.

1.5. Mesleğin Sosyolojik Özellikleri

Profesyonel meslekler sanayileşme ile birlikte ortaya çıkmışlardır. Profesyonel meslekler denildiğinde aklımıza ilk gelen meslekler sağlık sektörüne özel mesleklerdir. Profesyonel mesleklerin sosyolojik özellikleri şunlardır:

- Bir mesleğin profesyonel olarak değerlendirilebilmesi için devlet tarafından meslek olarak tanımlanmış olması gerekir.
- Mesleğe özel süreli bir eğitimden geçerek bilgi birikimine sahiptirler.
- Bu eğitim karşılığında yeterlilik alırlar.
- Bilgi üzerinde tekel kurmuşlardır.
- Meslek etiği gelişmiştir.
- Meslekler bir ideali olan gruplaşmalardır.
- Bu ideal de kamuya ve özel sektöre hizmet etmektir.
- Kontrolün kurulmuş olması gerekir.
- Meslek kurumsallaşması gerekir.
- Profesyonel mesleklerden olanlar tarafsız ve sorgulayıcıdır.

1.6. Etik ve Deontolojiyi Etkileyen Unsurlar ve Ahlaki Değerler

Genel olarak hasta ve sağlık personelinin ortak amacı; hastanın sağlığına kavuşturulması, yaşam kalitesinin artırılması, fiziksel, ruhsal, davranışsal, sosyal açıdan tam bir iyilik hâlinin sağlanmasıdır. Dolayısıyla hasta ve sağlık personeli, aynı amaç için birlikte çalışan bir ekibin bütünleyici iki tarafı konumundadır.

Hasta- sağlık personeli ilişkisini etkileyen etik ve ahlaki unsurlar şunlardır:

- Hasta sağlık personeli arasında kurulan ilişki modeli
- Bütüncül yaklaşım (hastanın biyopsikososyal açıdan değerlendirilmesi)
- Güven
- Sağlık personelinden kaynaklanan durumlar
- Hastadan kaynaklanan durumlar
- Hastalıktan kaynaklanan durumlar
- Sağlık sisteminden kaynaklanan durumlar
- Bilimsel ve teknik gelişim-teknoloji

Ahlak, toplum yaşamını düzenleyici ve bireylerin davranışlarını yönlendirici kuralları öngörür. Nitekim bunun sonucunda, ahlak pek çok deontolojik ilkeyi içerdiği gibi deontolojikte bazı ilkeler de ahlaktan menşeyini almıştır. Ahlak inanç temelli bir değerler ve davranış sistemi buyurur. Etik ise ussallığı temel alarak dünyevi ilişkileri düzenler. Ahlak kavramının sağlık hizmetlerini büyük çapta etkilediği bir gerçektir. Semavi dinler açısından bakıldığında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam kendilerine özgü bir iş etiği geliştirmiştir.

1.7. Deontolojik Etik İlke ve Kuralların İnsan Yaşamına ve Sağlık Hizmetlerine Katkıları

Bakım hizmeti, her bireyin kendine özgü özelliklere sahip olduğu anlayışı doğrultusunda bütüncül bir yaklaşımla sunulmalıdır. Ancak bakım hizmetinin toplumun ihtiyacına ve beklentilerine yönelik, yeterli ve kaliteli sunulmadığı, çoğu zaman sağlık elemanlarının kendileri tarafından bile sadece bir beceri olarak algılandığı bilinmektedir.

Bakım, sağlık elemanlarının topluma sunmayı taahhüt ettiği bir hizmettir ve sağlık hizmetlerinin gelişimi ve toplumsal statüsü bakım hizmetinin sürekli, yeterli ve nitelikli olmasına bağlıdır. Bakım, “bakma işi, bir şeyin iyi gelişmesi, iyi durumda kalması için verilen emek” olarak tanımlanır. Bakım, yalnızca sağlık elemanlarına özgü bir kavram değil, insani ve içsel bir özelliktir.

1.8. Mesleğin Uygulanışında Ortaya Çıkan Etik Sorunları

Etik değerlere uygun davranışların çeşitli sonuçları vardır. Bunlar olumlu ya da olumsuz sonuçlar olabilir. Olumlu sonuçlara baktığımızda şunları görebiliriz:

-
- Saygınlık kazanma
 - Güvenilirlik
 - İyi bir imaja sahip olma
 - Problem çözümünde yardım görme
 - Etik değerler, özellikle sosyal çalkantı dönemlerinde ahlaki çöküşü azaltır ve toplum açısından kötü niyetli girişimlere karşı önleyici rol oynar.
 - Toplumda kabul görme vb.

Bununla birlikte etik değerlere uygun davranışların olumsuz sayılabilecek bazı sonuçları olabilir. Bu konuda maddi ve manevi zarar görmeyi örnek olarak verebiliriz. Bazen dürüst ve ahlaki davranmak arkadaş kaybına sebep olabilmektedir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıdaki işlem basamaklarını tamamladığınızda meslek etiği ilkelerini mesleğinizde uygulayabileceksiniz.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Mesleğin sosyolojik özellikleri ve deontolojisi ile ilgili sunu hazırlayınız.	➤ Tıbbi deontoloji ve etik kavramını araştırabilirsiniz. ➤ Modülün ilgili bölümünü tekrar edebilirsiniz ➤ Mesleğin sosyolojik özelliklerini farklı kaynaklardan araştırabilirsiniz.
➤ Etik Kurulunun işleyişi ile ilgili sunu hazırlayabilirsiniz.	➤ Etik Kurulu ve işlevlerini farklı kaynaklardan araştırabilirsiniz. ➤ Etik Kurulunun işleyişini hastaneleri ziyaret ederek yerinde inceleyebilirsiniz.
➤ Etik ilkeleri mesleğinizde uygulayınız.	➤ Hastaneleri ziyaret ederek sağlık personelinin etik davranışları açısından gözlemleyebilirsiniz. ➤ Hastaneleri ziyaret ederek hastaların sağlık personeline davranışlarını gözlemleyebilirsiniz.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Türkiye’de meslek etiği ile ilgili ilk düzenleme aşağıdakilerden hangisidir?
A) Türk Tabipler Birliği Yasası
B) Tıbbi Deontoloji Tüzüğü
C) Tababet ve Şuabatı Tarzı İcrasına Dair Yasa
D) Hammurabi Yasaları
E) Etik Tüzüğü
2. İlk kez 1776 yılında David Hume tarafından tanımlanan en eski tıp etiği ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Yararlılık ilkesi
B) Özerkliğe saygı ilkesi
C) Aydınlatılmış onam ilkesi
D) Dürüstlük ilkesi
E) Adalet ilkesi
3. Aşağıdaki ilkelerden hangisi hasta ve ailesine gerçeği söyleme, dürüst olma, yalan söylememe zorunluluğu getirir?
A) Sadakat / sözünde durmak
B) Dürüstlük doğruluk ilkesi
C) Sır saklama ilkesi
D) Gerçeğe uyma ilkesi
E) Sözcülük ilkesi
4. Aşağıdaki ilkelerden hangisi hastaların haklarına saygı göstermek ve tıbbi bakım ile ilgili kararlara onların katılımını sağlamaktır?
A) Sadakat / sözünde durmak
B) Dürüstlük doğruluk ilkesi
C) Sır saklama ilkesi
D) Gerçeğe uyma ilkesi
E) Özerklik ilkesi
5. Aşağıdakilerden hangisi etik ve deontolojiyi etkileyen unsurlar ve ahlaki değerlerden değildir?
A) Kısmi yaklaşım (hastanın biyopsikososyal açıdan değerlendirilmesi)
B) Güven
C) Sağlık personelinin kaynaklanan durumlar
D) Hastadan kaynaklanan durumlar
E) Hastalıktan kaynaklanan durumlar

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

ÖĞRENME KAZANIMI

Türk Ceza Kanunu'nda sağlık mesleği mensupları ile ilgili suç tanımlarını, insan hakları ve hasta haklarının önemini açıklayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Türk Ceza Kanunu'nda sağlık mesleği mensupları ile ilgili suç tanımlarını araştırınız ve elde ettiğiniz bilgileri sınıf panosuna asınız.
- Çevrenizdeki bir hastaneye giderek hasta hakları ile ilgili bilgi alınız. Elde ettiğiniz bilgileri sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. İNSAN HAKLARI VE HASTA HAKLARI

Sağlık hakkı, kişinin toplumdan, devletten, sağlığının korunmasını, gerektiğinde tedavi edilmesini, iyileştirilmesini isteyebilmesi ve sağlığını sürekli geliştirebilmesi için toplumun sağladığı olanaklardan yararlanabilmesidir.

Yaşama hakkının en önemli bileşenlerinden birisi olan sağlık ve sağlıklı yaşama hakkı, pozitif statü hakları arasında yer almaktadır.

Sağlıklı olmak, sağlığını geliştirmek ve sağlığına yönelik olumsuzluklardan korunarak yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürmek doğal bir insan hakkıdır. Ancak herkesin bilerek ya da bilmeyerek yaptığı bazı davranışlar da dâhil birçok değişik etken nedeniyle sağlığını ve sağlamlık hâlini yitirebilir yani hastalanabileceğini de kabul etmek gerekir. İşte sağlıklı yaşama hakkının bütünleyeni olan ihtiyaç duyulan sağlık hizmetinin alınması sırasında insanların yararlandığı haklara hasta hakları denilmektedir.

İnsanların kaybettikleri sağlıklarına yeniden kavuşmak üzere onlara yardımcı olan ve sağlık hizmeti veren kişilerle olan ilişkilerinde bir “insan” olarak sahip oldukları hakların bütünüdür.

Hasta haklarının İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi gibi kapsamı ve temelleri insan haklarıyla ilgili uluslararası sözleşme ve bildirgelerde de belirlenmiştir. Daha sonra bu konuya ilişkin kuralları düzenleyen özel belgeler oluşmuştur.

2.1. Mesleğin Yasal Yönü

Hizmet alan kesimin beklentilerinin giderek artması nedeniyle yataklı tedavi kurumlarında işlenen hizmet kusurlarına bağlı Sağlık Bakanlığı aleyhine açılan davalarda son zamanlarda artış yaşanmaktadır. Sağlık hizmetleri, hata kabul etmeyen hizmetlerin başında gelir.

Sorumluluk, genel anlamıyla bireyin uyum sağlaması, üzerine düşen görevleri yerine getirmesi ve kendine ait bir olayın başkaları üzerindeki etkilerinin sonuçlarını üstlenmesi, başkalarının haklarına saygı göstermesi ve kendi davranışının sonuçlarına sahip çıkabilmesi şeklinde tarif edilebilir. Hukuki anlamda genel olarak sorumluluk; uyulması gerekli hukuk kurallarına aykırı davranışın hesabını verme durumu olarak tanımlanabilir.

Sağlık mesleği uygulanırken bir zarar ortaya çıkarsa, bu durumda hukuki sorumluluk devreye girer. Ülkemizde tıp sanatını uygulayan kişilerin neden olacağı zararların tazmini için özel kanun maddeleri bulunmamaktadır. Böyle bir durumda hukuk mahkemesi tarafından “Borçlar Kanunu’nun” ilgili maddeleri bu kişilere de uygulanır.

Sağlık personelinin mesleki yönden hukuki sorumluluğunun esasının sözleşmeye veya haksız fiile dayandığı doktrinde ve yargı kararlarında belirtilmektedir.

Zarara uğrayan hasta, sağlık personelinden haksız fiile ya da sözleşmeye aykırılığa dayanarak maddi ve manevi tazminat talep edebilir.

Memurun sorumluluğu devlete yönlendirildiğinden dava ancak idare-devlet aleyhine açılabilir. Bu kural memura verilen idari yetki ve görevle sınırlıdır. Yetki ve görevi aşan onunla bağdaşmayan davranışlarda özellikle kasti eylem ve davranışlarda doğrudan memura karşı dava açılabilir.

Anayasa’nın 129. maddesinin 5. fıkrasına göre “Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir”. Bunun benzeri bir hüküm 657 sayılı DMK 13. maddesinde de vardır.

Sağlık personelinin mesleki yönden “tıbbi kötü uygulamalar” dolayısıyla, yalnızca hukuki değil cezai sorumluluğu da bulunmaktadır. Bu tür suçlar dolayısıyla Ceza Mahkemeleri’nde yargılanırlar.

Olması gereken davranışta gösterilen irade eksikliği **kusur** olarak tanımlanır. **Hukuki kusur** ise yasaya uygun davranabilecek durumda olduğu hâlde davranmayan, yükümlülükler aykırı hareket eden kişinin eylemi için verilen yargıdır. Yasal açıdan hizmet kusuru iki biçimde ele alınır. Bunlar;

- **Kasti / istenilen kusur:** Bilerek yasal hukuki kurallara aykırı hareket etmek yani bilinçli ve istekli olarak haksız bir sonucun doğmasına neden olma, kasıt olarak nitelenir.
- **Kasıtlı olmayan bir kusur:** Yani ihmaldir. İhmal durumunda özen gösterme ve önlem alma eksikliği söz konusudur.

İhmal ve ihmali unsur; işlev / faaliyetlerden birinin belirgin bir gerekçe ve kanıt olmaksızın yapılmaması bir ihmaldir ve hukuki sorun yaratır.

Sağlık hizmetini yüklenen kurum / kuruluşta, kusurlu araç gereç, aygıt ve donanımla da zarara neden olunabilir. Bunlar;

- Kişinin bedensel bütünlüğünün bozulması, çalışma gücünün tümünü veya bir bölümünü yitirmesi,
- Oluşan zarar nedeni ile ekonomik açıdan yoksullukla karşılaşması,
- Doğan zarar nedeni ile yapılan tedavinin giderlerinin üstlenilmesidir.

Sağlık personelinin bakım görevine ilişkin tutum, davranış ve eylemleri ile bireyin bütünlüğüne zarar verebilecek kusurlar;

- Kusurlu işlem / hatalı uygulama,
- İhmal kusuru,
- Asılsız ifade / iftira,
- Geçersiz / asılsız nedenlerle hastayı tutma,
- Kurumda alıkoyma,
- Onuruna, bireyselliğine, mahremiyetine saygısızlık,
- Saldırı ve şiddet,
- Bireyi / ailesini protesto etmek,
- Bireyin izin / onayı alınmaksızın, bakım girişimlerini uygulama
- Bireyin isteği dışında bakım işlemleri için zorlama,
- Yasal nitelik taşıyan kayıt / evraklarda tahriftir.

2.2. Tıbbi Kayıt Tutmada Etik Kurallar

Tıbbi kayıt tutarken kime, niçin, nerede, ne zaman ve nasıl bir hasta bakımı verildiğinin doğru ve dikkatli bir şekilde kaydedilmesi etiğin temelini oluşturur.

Tıbbi kayıtlar ve bilgiler, özellikle hasta dosyaları, hastaya verilen tıbbi bakım ve tedavi hizmetlerinin değerlendirilmesinde önemli bir kaynak niteliğindedir.

Sağlık alanında kullanılan tıbbi kayıtlar, hastanın hastalık şeklini ve seyrini göstermek açısından önemlidir. Etik kurallar dâhilinde tutulan veriler sayesinde, tüm sağlık çalışanları aralarında bir iletişim sağlayarak hasta ile ilgili bilgileri birbirlerine iletirler. Bu kayıtlar aynı zamanda verilen sağlık hizmetlerinin kalitesinin değerlendirilmesinde de kullanılır.

Etik kurallar çerçevesinde tutulan kayıtların;

- Sağlık eğitimleri,
- Hasta, hekim ve sağlık kuruluşlarının yasal haklarının korunması,
- Tıbbi araştırmalar,
- Epidemiyolojik çalışmalar,
- Maliyet ve finansal yönetim açısından değeri büyüktür.

Türk Standartları Enstitüsü 1996’da yayınladığı “Hastanelerde Akreditasyon Tasarısı’nda Tıbbi Kayıt” adlı yayınında tıbbi kayıtları “Hastanın hastalığının seyrini tarif eden periyodik gelişme notları dâhil olmak üzere hastanın bakımı ile ilgili bütün sağlık disiplinleri tarafından gerçekleştirilen teşhis ve tedavi faaliyetlerinin organize edilmiş raporudur” diye tanımlamaktadır. Bu anlamda tıbbi kayıtların önemi şu şekilde sıralanabilir.

- Yasal belgelerdir. Etik kurallara uygun tutulan kayıtlar sadece bakım ve tedavi gören hastaları değil, kurum çalışanlarını ve kurumu da korur.
- Yalnızca istenilen bilgilerin toplanmasını sağlar, bilgi karmaşasını önler. Bilginin unutulmasını önler.
- Birden çok bireyin bilgiye ulaşmasını sağlar.
- Bilginin toplanmasını hızlandırır.
- Yanlışlıkları önler. Bu bilgiler birleştirilerek ve işlenerek daha sağlam bilgiye / sonuca ulaşılır.
- Hastanın değerlendirilmesini sağlar.
- Personelin niteliğinin değerlendirilmesini sağlar.
- Kurumlaşmayı sağlar.
- Mesleğin profesyonelleşmesi için gereklidir.

2.3. İnsan Hakları ve Hasta Haklarıyla İlgili İlke ve Kurallar

İnsan hakları; tüm insanların sahip olduğu temel hak ve özgürlüklere denir. İrk, ulus, etnik köken, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklardır. Bu hakları kullanmakta herkes eşitir. Diğer yandan insan hakları terimi bir ideali içerir. Bu terimi kullananlar, bu alanda olanı değil, olması gerekeni dile getirirler.

İnsan hakları, tüm insanların hak ve saygınlık açısından eşit ve özgür olarak doğduğu anlayışına dayanır. Her bir bireye bağımsız seçim yapma ve yeteneklerini geliştirme özgürlüğü sağlar. Bu özgürlükler başkalarının haklarına saygılı olma ve bu hakları çiğnememe zorunluluğu ile dengelenmektedir. Bir başka deyişle, birçok hakkın yanında bir sorumluluk da bulunmaktadır.

Hak; insanın doğuştan getirdiği ve daha sonra hukuk düzeninin verdiği maddi-manevi yetkililerdir. İnsan hakları; herkesin onurlu, eşit ve özgür olarak güvende yaşama hakkına sahip olması anlamına gelmektedir. İnsan haklarını korumak için uluslararası hukuk ve standartlar bulunmaktadır. İnsan hakları devletin sosyal ve hukuk devleti nitelikleri ile yakından ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, insan haklarına “saygılı” olmayı cumhuriyetimizin temel nitelikleri arasında belirtmiş ve “İnsan Haklarına Dayanan Devlet” anlayışını açıkça ifade etmiştir.

Genel olarak hasta haklarını tarif ettiğimizde; hasta ile sağlık çalışanları arasında bireysel ve toplumsal düzeyde ortaya çıkan, sağlık çalışanlarının hastaya ve hastanın sağlık çalışanlarına karşı görev ve sorumlulukları olan, daha iyi sağlık ortamı için hasta ve sağlık çalışanlarının birlikte sahip çıkması gereken haklar olarak tanımlanabilir.

2.3.1. İnsan Hakları Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10 Aralık 1948'de BM Genel Kurulu'nda kabul edildi. İnsan Hakları Bildirgesi'ni kabul eden ülkeler, insani değerlerin korunması için güçlü bir irade ortaya koydular. İnsan hakları ihlallerine birlikte karşı koymayı, insanlığın ortak değerlerini birlikte koruma iradesini açık bir biçimde seslendirdiler. Evrensel Bildirge, insan hakları tarihinde bir dönüm noktasını oluşturdu. Sonraki insan hakları belgelerinde bunu esas aldılar. Taşıdığı ana ilke ve normlar, daha sonra kabul edilen uluslararası sözleşme, bildirge, protokol vb. metinlerde hemen hemen aynı biçimde yer alır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi maddeleri oldukça geniş içerikli ve bireylerin yaşamına dair her alanı kapsayan bir bildirge olsa da, genel hatlarıyla "tüm insanların özgür olduğu" düşüncesi üzerine kurulmuştur. Tüm insanların "onur, özgürlük ve haklar" yönünden eşit olduğu ilkesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi maddelerinin de ilkini oluşturmaktadır. İnsanları akıl ve vicdana sahip canlılar olarak tanımlayan bu bildiri; renk, cins, ırk, din, dil, etnik köken, ulusal ya da toplumsal ayrımlar yapılmamasını şart koşmaktadır. Bu bildiriye yayımlanan maddelerin tamamı, "tüm insanlar" için geçerlidir. İnsan Hakları Bildirgesi'nin özeti aşağıda verilmiştir:

- Bütün insanlar hür ve eşit doğarlar. Akıl ve vicdan sahibidirler, birbirlerine karşı kardeşçe davranmalıdırlar.
- Herkes ırk, renk, cins, din, siyasal ya da başka herhangi bir ayrılık gözetmeksizin bildiriye yazılı bütün haklardan ve özgürlüklerden yararlanma hakkına sahiptir.
- Yaşamak, özgürlük ve can güvenliği herkesin hakkıdır.
- Hiç kimseye işkence, zulüm, onur kırıcı ceza ya da işlem uygulanamaz.
- Yasalar önünde herkes eşittir.
- Herkesin özel hayatı, ailesi, konutu ve haberleşmesi yasayla korunmalıdır.
- Evlilik çağına gelen her erkek ve kadın hiçbir ırk, renk, din şartına bağlı olmaksızın evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir; aile, toplumun temel ögesidir. Toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.
- Herkes mal ve mülk edinme hakkına sahiptir.
- Herkesin düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğü vardır.
- Herkesin eğitim hakkı vardır. İlk eğitim parasızdır.
- Bütün insanlar Anayasaya uygun olarak yargı organına başvurma hakkına sahiptir.
- Bir suç işlemekten sanık olan herkese, savunması için gerekli bütün haklar sağlanmaktadır.
- Herkes dilediği devletin ülkesinde gezebilir, dilediği an ülkeyi terk edebilir veya ülkesine geri dönebilir.

- Her insanın düşünce, inanç ve din özgürlüğü vardır. Herkes doğrudan doğruya veya özgürce seçtiği temsilcilerle ülke yönetimine katılır.
- Herkes dinlenme, eğlenme, çalıştıktan sonra ücretli tatil yapma hakkına sahiptir.
- Bütün insanlar bu bildiride yazılı hak ve özgürlüklerin uygulanmasını sağlayacak bir sosyal düzeni hak etmiştir.
- Herkes bu bildiriye maddelere uymanın gerekli olduğunu kabul eder.

Bu bildirin hiçbir maddesinin devlet, toplum ya da kişiler tarafından yok edilmesi için çalışma yapılamaz. Her yıl 10 Aralık gününü de içine alan hafta “İnsan Hakları Haftası” olarak kutlanır. Hafta süresince kişi hakları belirtilir. İnsanca yaşamının önemi anlatılır. İnsan sevgisinin herkese aşılması sağlanır. İnsan haklarına saygı göstermeyen kişi ve milletler asla barışı sağlayamazlar.

2.3.2. Alma Ata Bildirgesi

6-12 Eylül 1978 tarihleri arasında, Kazakistan’ın Alma Ata kentinde, Temel Sağlık Hizmetleri Uluslararası Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansın toplanma amacı, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve millet ya da grup farkı gözetilmeksizin bütün insanların hizmetten yararlanma düzeyinin yükseltilmesine dönük çözüm yollarının araştırılmasıydı. Alma Ata Bildirgesi’nde sağlığın temel insan haklarından biri olduğu ve bunun seviyesinin yükseltilmesi, sağlık sektörü için olduğu kadar diğer birçok sosyal ve ekonomik sektörler için de önemli bir amaç olması gerektiği vurgulandı.

2.3.3. Dünya Sağlık Örgütü’nün 21. Yüzyılda Herkes için Sağlık Bildirgesi

Dünya Sağlık Örgütü’nün 1977 yılında yapılan asamblesinde dünyadaki tüm insanların sosyal ve ekonomik yönden verimli bir hayat yaşayabilmesi için yapılması gerekenler “2000 yılında Herkes İçin Sağlık” adı verilen bir bildirge içerisinde 21 hedefte belirlenmiştir. Bu hedefler şu şekilde özetlenebilir:

- **Hedef 1:** Avrupa bölgesinde sağlık dayanışması; 2020 yılına kadar Avrupa Bölgesi’ndeki üye ülkeler arasında sağlık durumundaki farklılık en az 1/3 oranında azaltılmalıdır.
- **Hedef 2:** Sağlıkta hakkaniyet; 2020 yılına kadar ülkelerdeki sosyoekonomik gruplar arasındaki sağlıkla ilgili farklılık, dezavantajlı grupların sağlık düzeyleri geliştirilerek tüm üye ülkelerde en az ¼ oranında azaltılmalıdır.
- **Hedef 3:** Yaşama sağlıklı başlanması; 2020 yılına kadar bölgedeki yenidoğanların, bebeklerin ve okul öncesi yaşlardaki çocukların hepsinin yaşama sağlıklı başlayarak daha sağlıklı olmaları sağlanmalıdır.
- **Hedef 4: Gençlerin sağlığı;** 2020 yılına kadar bölgedeki gençler daha sağlıklı olmalı ve toplumdaki rollerini daha iyi yerine getirebilmelidir.

- **Hedef 5: Yaşlıların sağlığı;** 2020 yılına kadar 65 yaşın üzerindeki insanlar sağlık potansiyellerinin tam yerinde olması fırsatına sahip olmalı ve aktif sosyal rol oynayabilmelidir.
- **Hedef 6: Ruh sağlığının geliştirilmesi;** 2020 yılına kadar insanların psikososyal iyilik hâli geliştirilmeli ve ruh sağlığı sorunları olan insanların ulaşabileceği daha kapsamlı hizmetler oluşturulmalıdır.

2.3.4. Hasta Hakları

Devlet tarafından, kişinin sağlığının korunması, gerektiğinde tedavi edilmesi, iyileştirilmesi ve T.C. Anayasası, milletlerarası antlaşmalar, kanunlar ve diğer mevzuat ile teminat altına alınmış hakları ifade eder.

Hasta hakları, tıp etiğinin temel konularından biridir. Hasta hakları, aynı zamanda insan haklarındanır. Hasta, soyut bir kavram değil; toplumsal çevresi ile kaygıları, güçsüzlükleri, çaresizliği ve bağımlılığı olan kişidir. Sağlıkta insan kavramı, konusu insan olan başka alanlardaki gibi iki boyutlu, sayısal bir değer değil tüm psikososyal yapısıyla ve bedeniyle insandır. Eski çağlarda doktorun dediklerine sorgusuz uyan bir hasta tipi vardı. Günümüzde ise, hasta haklarında son yıllardaki gelişmelerle gerekli bilgileri alma hakkına sahip, aydınlatılmış, onam verme hakkı, özerkliği olan hasta tipine doğru bir değişim söz konusudur. Hasta ve sağlık personeli ilişkisi özerk olmayı gerektiren bir yapıdadır. Sağlık personelinin hasta hakları konusunda bilinçlenmesi için birtakım deontolojik normlar ve tıbbi etik anlayışla organize olması gerekir.

2.3.4.1. Türkiye’de Hasta Hakları

Türk hukuk sisteminde hasta haklarını da ilgilendiren birçok düzenlemeler olmakla birlikte “Hasta Hakları Yönetmeliği” 1998 yılında yayınlanıncaya kadar hasta hakları ile ilgili doğrudan bir düzenleme yoktu. Hasta Hakları Yönetmeliği 1 Ağustos 1998 tarih ve 23420 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 26 Ekim, Türkiye Hasta Hakları Günü olarak kabul edilmiştir.

Türk hukuk sisteminde sağlık personelinin ödev ve sorumlulukları ön plana çıkarılarak yapılmaması gereken eylemler belirtilmiştir. Sağlık çalışanları, mesleki eylem ve işlemlerinde, genel hukuki düzenlemelerde belirtilen hükümlere uymak zorundadır. Belirlenmiş işler, yapılmadığında cezai işlem gerektirir.

Bu yönetmelikte temel amaç, hasta haklarını somut olarak göstermektir. Türkiye’deki sağlık çalışanlarına ve hastalara yol gösterici en temel metindir. Yönetmeliğin sağlık personeli tarafından iyi bilinmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.3.5. Hasta Hakları Yönetmeliği

Yönetmelik aşağıdaki konuları içermektedir:

➤ **Sağlık hizmetlerinden adalet ve hakkaniyete uygun olarak yararlanma hakkı**

Herkesin ırk, dil, ahlak ve mezhep, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, ekonomik ve sosyal durumları dikkate alınmadan hizmet alma hakkı vardır. Sağlık hizmetlerine ulaşma imkânı herkes için eşit ve sürekli olmalıdır.

➤ **Bilgi isteme hakkı**

Hastanın anlayacağı şekilde hastalığı ile ilgili teşhis, tedavi ve her bir girişimin olası risk ve yararlarını, önerilen girişimlerin seçeneklerini, tedavisiz kalmanın etkisini, tanı, sonuç ve tedavinin gidişi hastalığın seyri hakkında bilgi alma hakkına sahiptir.

➤ **Sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkı**

Hayati tehlike bakımından sağlık kuruluşunun değiştirilmesinde tıbben sakınca görülmemesi esastır. Hastane, vakanın durumuna göre hastayı başka bir hastaneye sevk edebilir. Bu durum hastaya, ayrılmadan önce tam olarak açıklanmalıdır. Başka sağlık kurumuna nakil ancak o kurumun hastayı kabul etmesi durumunda yapılabilir.

➤ **Personeli tanıma, seçme ve değiştirme hakkı**

Hastaların kendini tedavi eden sağlık çalışanının adını bilme hakkı vardır. Hasta, sağlık sisteminin işleyişine uygun olarak sağlık personelini ve hizmet alacağı kurumu seçme ve değiştirme hakkına sahiptir.

➤ **Öncelik sırasının belirlenmesini isteme hakkı**

Sağlık kuruluşunun hizmet verme imkânlarının yetersiz veya sınırlı olması sebebiyle sağlık hizmeti talebi zamanında karşılanamayan hâllerde, hastanın öncelik hakkının tıbbi ölçütlere dayalı ve objektif olarak belirlenmesini isteme hakkı vardır.

➤ **Tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi ve bakım hakkı**

Hasta, modern tıbbın bilgi ve teknolojinin gereklerine uygun olarak teşhisinin konulmasını, tedavisinin yapılmasını ve bakımını isteme hakkına sahiptir.

➤ **Tıbbi gereklilikler dışında müdahale yasağı**

Klinik çalışmalara katılım için hastanın bilgilendirilmiş onayı gereklidir. Bütün araştırma protokolleri etik kurul onayından geçirilmelidir. Hastanın veya yakınının onayı olmadıkça, tıbbi gereklilik dışında araştırma amaçlı uygulama yapılmaz. Hastanın vücudunun bütün parçalarının kullanımı ve korunması için onayı gereklidir.

➤ **Ötenazi yasağı**

Hastanın kendi yaşamına son verilmesini isteme hakkı yoktur. Hasta, çektiği acıların iyileştirilmesini isteme ve yaşamının son dönemi içinde, insanca bakılıp itibar içinde ölme hakkına sahiptir.

- **Tıbbi özen gösterilmesi hakkı**
Hasta, hem teknik imkânlar hem de sağlık personeli ile hastalar arasındaki insani ilişkiler bakımından kaliteli hizmet alma hakkına sahiptir.
- **Kayıtları inceleme hakkı**
Hasta kendisi ile ilgili kayıtlara ulaşma ve kayıtlarının kopyasını alabilme hakkına sahiptir.
- **Kayıtların düzeltilmesini isteme hakkı**
Hasta; kendisi ile ilgili tıbbi ve kişisel bilgilerin uygunsuz, eksik, çift anlamlı olması, tanı, tedavi ve bakım amacı ile ilgili olmaması durumunda bu bilgileri yenileme, bazı kısımlarını çıkarma, tamamlama ve düzeltme hakkına sahiptir.
- **Bilgi verilmesini yasaklama hakkı**
İlgili mevzuat ilkelerine ve hastalığın durumuna göre yetkili mercilerde alınacak tedbirlerin gerektirdiği hâller dışında hasta durumu hakkında yakınlarına bilgi verilmesini istemeyebilir.
- **Saygınlık görme hakkı**
Hasta, tanı ve tedavileri yapıldığı sırada saygı, itina ve ihtimam gösterilerek, güler yüzlü, nazik, şefkatli bir yaklaşımla, kendisine ve kültür değerlerine uygun davranılması hakkına sahiptir. Herkesin insan olması dolayısıyla saygı görmeye hakkı vardır.
- **Mahremiyete saygı hakkı**
Gizliliğe uygun bir ortamda her türlü sağlık hizmetini almalıdır.
- **Reddetme ve durdurma hakkı**
Hasta tıbbi girişimi reddetme veya durdurma hakkına sahiptir. Bu durumun yaratacağı sonuçlar hastaya açıklanmalıdır.
- **Rıza ve izin hakkı**
Hastaların tıbbi müdahalelerde rızasının alınmasına ve rıza çerçevesinde hizmetten faydalanmaya hakkı vardır. Hastanın iradesini beyan etmesinin mümkün olmadığı ve acilen tıbbi girişim yapılması gereken durumlarda, daha önce bu girişimi reddettiğini gösteren bir açıklaması yoksa hastanın onayı varsayılarak girişim yapılabilir.
- **Güvenlik**
Hastaları sağlık hizmetini güvenli bir ortamda almaya hakları vardır.
- **Dini vecibelerini yerine getirebilme**
Hastanın kuruluşun imkânları ölçüsünde ve idarece alınan tedbirler çerçevesinde, dini vecibelerini yerine getirmeye hakkı vardır.
- **Rahatlık**
Hastaların her türlü hijyenik şartlar sağlanmış, gürültü ve rahatsız edici bütün etkenler bertaraf edilmiş bir ortamda sağlık hizmeti almaya hakları vardır.

➤ **Ziyaretçi hakkı**

Hastaların kurum ve kuruluşlarca belirlenen usul ve esaslara uygun olarak ziyaretçi kabul etmeye hakları vardır.

➤ **Refakatçi bulundurma**

Mevzuatın, sağlık kurum ve kuruluşlarının imkânları ölçüsünde ve tabibin uygun görmesi durumunda refakatçi bulundurmaya isteme hakları vardır.

➤ **Müracaat, şikâyet ve dava hakkı**

Haklarının ihlali hâlinde, mevzuat çerçevesinde her türlü müracaat, şikâyet ve dava hakkını kullanma imkânları vardır.

➤ **Sürekli hizmet**

Gerektiği sürece, sağlık hizmetlerinden yararlanmaya hakları vardır.

➤ **Düşünce belirtme**

Hastaların verilen hizmetler konusunda düşüncelerini ifade etme hakkı vardır.

Bu hakların uygulanmasında, hasta evrensel insan hakları belgeleri ve yasaların belirlediği hükümler altındadır. Bu haklar, hasta tarafından kullanılmadığı durumlarda, belirleyeceği kişiler hasta adına sorumluluk alabilir. Bu kişilerin olmadığı durumlarda kurum hastanın temsil edilmesi için gerekli önlemleri almalıdır.

Hasta, bu haklar ile ilgili bilgi ve belgelere ulaşabilmelidir. Hasta haklarına saygı gösterilmediği düşünüldüğünde şikâyet için başvuru imkânına sahip olmalıdır. Mahkemelere başvurunun yanı sıra bağımsız mekanizmalara başvurulabilir. Hasta, şikâyetlerinin değerlendirilmesini, bunlarla ilgilenilmesini ve bunlardan sonuç alınmasını isteme hakkına sahiptir.

2.4. Sağlıkla İlgili Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar

Sağlıkla ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlar aşağıda belirtilmiştir. Bunlar;

➤ **Dünya Sağlık Örgütü (WHO)**

Uluslararası sağlık konularında gerekli önlemleri almak, yardım ve iş birliğini teşvik etmek üzere Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik Konseyi'nin daveti sonucunda New York'ta yapılan toplantıda 22 Temmuz 1946'da Dünya Sağlık Teşkilatı - World Health Organization (WHO) Anayasası kabul edilmiştir. Türkiye de 9 Haziran 1947 tarih ve 5062 sayılı Kanunla Dünya Sağlık Teşkilatı Anayasası'nı kabul edip bu milletlerarası kuruluşa üye olarak katılmıştır.

Dünya Sağlık Teşkilatı'nın;

- Dünya Sağlık Asamblesi (Genel Kurul),
- İcra Konseyi,
- Sekreterlik olmak üzere üç ana organı bulunmaktadır.

Amaçlarından bazıları şöyledir:

- Bütün ulusları mümkün olan en yüksek sağlık düzeyine ulaştırmak,
- Epidemik, endemik hastalıkların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalarını desteklemek ve geliştirmek,
- Ana-çocuk sağlığını geliştirmek ve ana ile çocuğun tam bir değişme hâlinde bulunan bir çevrede uyumlu biçimde yaşamaları için gerekli olan yeteneklerini artırmak,
- Akıl sağlığı alanındaki çalışmalarla bilhassa insanlar arasında ahenkli ilişkiler kurulmasına yönelik her türlü faaliyeti kolaylaştırmak,
- Sağlık alanında araştırmaları desteklemek ve bunlara rehberlik etmek,
- Sağlık alanında her çeşit bilgi vermek, önerilerde bulunmak ve her türlü yardımı yapmak,
- Tanı işlemlerini gerektiğinde standart hâle getirmek,
- Yiyecek, ilaç vb. konularda uluslararası tüzükler geliştirmektedir.

➤ **Kızılay**

1877'de Marko Paşa'nın başkanlığında 'Yaralı ve Hasta Askerlere Muavenet Cemiyeti' adı altında çalışmaya başlamıştır. Abdülhamit, cemiyetin adını 'Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti' olarak değiştirmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra adı "Türkiye Cumhuriyeti Kızılay Cemiyeti" olarak kabul edilmiştir. Amaçları;

- Felaketler karşısında (yangın, deprem) yurt içinde ve yurt dışında yardımda bulunmak,
- Ülkenin sağlık sorunları ile ilgilenmek,
- Kızıllaç'a üye devletlere gereksinimleri dâhilinde yardım etmek,
- Sağlık ve sosyal dayanışmayı desteklemek,
- Savaş hâlinde gerekli personel ve araçları sağlayarak gereken yerlere göndermek üzere yardım etmek
- Savaşta ve barışta yardım edecek personeli yetiştirmektedir.

➤ **Darülaceze**

Sakat ve yoksul erkek, kadın ve kimsesiz çocukları korumak için II. Abdülhamit döneminde hizmete girmiştir (1806). Kurum ücret almadan görev yapmaktadır. Kurumda her dinden birer temsilci bulunmaktadır.

Günümüzde Darülaceze, İstanbul Belediyesi'ne bağlıdır ve döner sermaye ile yönetilmektedir.

Amacı

Din-ırk ayrımı gözetmeden düşkünleri barındırmak ve rahat bir hayat sürdürmelerini sağlamaktır. Bu hizmetten sadece İstanbul halkı yararlanmaktadır.

➤ **Verem Savaş Derneği**

1948 yılında kurulmuştur. Ülkemizdeki Verem Savaş Derneği'nin çalışmalarının amacı gerekli koruyucu ve tedavi edici önlemlerle hastalığı kontrol altına almaktır.

Bu amaç doğrultusunda Verem Savaş Derneği;

- Eğitim
- Koruma
- Erken teşhis
- Erken tedavi
- Sosyal yardım yapar.

➤ **Kızıl Haç (Red Cross)**

1863 yılında 16 ülke, yaralı askerlerin tedavisinde uygulanacak düzenlemeleri belirleyen Cenevre Antlaşması'nı imzalayarak Kızıl Haç'ın temelini oluşturmuştur. 1919 yılında Kızıl Haç Dernekler Birliği şeklinde kurulmuştur. Bu derneklerin kapatılması sonucu 1982'de Kızıl Haç olarak devam etmiştir.

Amaçları;

- Savaş, hâlinde yardım malzemesi ve personelini gereken yerlere göndermek,
- Kabul edilen sembolü tarafsızlık işareti olarak her devletin kabul etmesini sağlamak,
- Üye devletler savaşa girmeseler dahi savaşta olanlara yardım etmek,
- Barış zamanında felaketlerle karşılaşan devletlere yardım etmektir.

➤ **Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF)**

Çocukların sağlık, beslenme, eğitim ve genel esenlik düzeyini yükseltmeye yönelik ulusal çabalara destek olmak amacıyla 1946'da kurulmuştur. Merkezi New York'tadır. Ülkemizdeki çalışmalarını Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Tarım Bakanlığı gibi bazı bakanlıklarla iş birliği içinde yürütmektedir. Türkiye üye ülkeler arasındadır.

Görevlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

- Kırsal bölgelere götürülecek ana-çocuk sağlığı programlarını hazırlamak,
- Doğum öncesi ve sonrası beslenme ve aşılama konularında eğitimler yapmaktır.

➤ **FAO (Food And Agricultural Organization Of The United Nations)**

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü 1945 yılında kurulmuştur. Merkezi Cenevre'dedir. İnsanların açlığına çare bulmak, beslenme düzeyini yükseltmek, yeterli gıda üretilmesine katkıda bulunmak, gereksinimi olan ülkelere yardımda bulunmak amacı ile kurulmuştur. Türk Milli Gıda Tarım Örgütü 1949'da kurulmuştur.

➤ **ILO (International Labour Organization)**

1944'te amaçları ve çalışma konuları yeniden belirlenmiştir. Buna göre ücretli çalışanların durumunu etkileyen ekonomik sorunlara eğilimi benimsenmiştir. 1946 yılından itibaren Birleşmiş Milletler (BM) ile imzaladığı antlaşma ile yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda çaba gösteren BM'nin uzmanlık kuruluşu olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

➤ **UNDRO (Office Of The United Nations Disaster Relief Coordinator) Birleşmiş Milletler Afetzedelere Yardım Kuruluşu**

- Doğal afetlere ve başka felaketlere uğrayan ülkelere yönelik uluslararası yardım çalışmalarında eş güdüm sağlar.
- Doğal afetlere uğrama olasılığı bulunan bölgelerde stok oluşturarak ve doğal kaynakların etkin biçimde kullanılmasını sağlayarak üye ülkelerin afetlerle savaştaki etkinliğini arttırmaya çalışır.

➤ **UNFPA (United Nation Fund For Population Activities) Birleşmiş Milletler Nüfus Etkinlikleri Fonu**

1969 yılında, nüfus ve aile planlaması gereksinimlerini karşılayacak kapasiteyi yaratmak, hükümetlere nüfus politika ve programları geliştirmede yardımcı olmak ve uygulamada mali yardımda bulunmak amacı ile kurulmuştur.

2.4.1. Ulusal ve Uluslararası Kuruluşların Amaç ve Hedefleri

➤ **Ulusal hedefler**

- Toplumun hayatını beden, ruhen ve sosyal bakımdan tam iyilik hâli içinde sürdürmesini sağlamak için fert ve toplum sağlığını korumak ve bu amaçla ülkeyi kapsayan plan ve programlar yapmak, uygulamak ve uygulatmak, her türlü tedbiri almak, gerekli teşkilatı kurmak ve kurdurmak,

- Bulaşıcı, salgın ve sosyal hastalıklarla savaşarak koruyucu, tedavi edici hekimlik ve rehabilitasyon hizmetlerini yapmak,
- Anne ve çocuk sağlığının korunması ve aile planlaması hizmetlerini yapmak,
- İlaç ve psikotrop maddelerin üretim ve tüketimini her safhada denetlemek, açılış ve çalışmalarını esaslara bağlamak,
- Gerekli aşı, serum, kan ürünleri ve ilaçların üretimini yapmak, yaptırmak ve gerekirse ithalini sağlamak,
- Temel sorumluluk Sağlık Bakanlığına ait olmak üzere Tarım Bakanlığı ve mahalli idarelerle iş birliği suretiyle gıda maddelerinin ve bunları üreten yerlerin sağlık açısından kontrol hizmetlerini yürütmek,
- Mahalli idareler, ilgili diğer kuruluşlarla iş birliği suretiyle çevre sağlığını ilgilendiren gerekli tedbirleri almak ve aldirmek,
- Bulaşıcı, salgın insan hastalıklarına karşı kara hudut kapıları, deniz ve hava limanlarında koruyucu sağlık tedbirlerini almak,
- Kanseri, verem ve sıtma ile savaş hizmetlerini yürütmek ve bu alanda hizmet veren kurum ve kuruluşların çalışmalarının koordinasyonunu ve denetimini sağlamak,
- Bu görevlerin yerine getirilmesi için gerekli tesisleri kurmak ve işletmek, meslek personelinin yetiştirmek,
- Sağlık hizmetleriyle ilgili olarak milletlerarası ve yurt içindeki kurum ve kuruluşlarla iş birliğinde bulunmaktır.

➤ **Uluslararası hedefler**

- Tüm milletlerin sağlığı barış ve güvenliğe ulaşmak için temel öge olup bireyler ve devletler arasındaki tam iş birliğini geliştirmek,
- Herhangi bir devletin sağlığın gelişimi ve korunması yönünden elde ettiği başarı herkes için yani tüm milletler içindir.
- Değişik ülkelerde sağlığın gelişmesi ve hastalıkların, özellikle bulaşıcı hastalıkların kontrolünde görülen eşitsizlik ortak bir tehlikedir, bu durum ortadan kaldırılacaktır.
- Çocukların sağlıklı olarak gelişmesi temel bir önem taşır, her gün değişen bir çevre ile uyumlu yaşama yeteneği her zaman teşvik edilecektir.
- Sağlığa tam anlamıyla ulaşmak için tıp, psikoloji ve ilgili bilgi imkânlarının tüm milletlere ulaştırılması gereklidir.
- Halk sağlığı düzeyinin geliştirilmesi için halkın bu konuda aydınlatılması ve aktif iş birliğinin sağlanması büyük önem taşır.
- Hükümetler kendi halklarının sağlığından sorumludur ve bunu korumak geliştirmek için yeterli sağlık ve sosyal önlemlerini alır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıdaki işlem basamaklarını tamamladığınızda mesleğin yasal yönlerini, insan hakları ve hasta hakları ile ilgili ilke ve kuralları günlük yaşamınızda uygulayabileceksiniz.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Mesleğin yasal yönlerini araştırınız.	➤ Mesleğin yasal yönlerini başka kaynaklardan araştırabilirsiniz. ➤ Sağlık kurumlarında çalışan hukuk işlerinden sorumlu kişilerden bilgi alabilirsiniz.
➤ Tıbbi kayıt tutmada etik kuralları açıklayınız.	➤ Modülün ilgili bölümünü tekrar edebilirsiniz. ➤ Tıbbi kayıt tutmada etik kuralların önemini sağlık kurumları istatistik şubesinde çalışan kişilerden bilgi alabilirsiniz.
➤ İnsan hakları ve hasta haklarıyla ilgili ilke ve kuralları açıklayınız.	➤ İnsan hakları ve hasta haklarıyla ilgili ilke ve kuralları anlatan bir sunum hazırlayabilirsiniz. ➤ Sağlık kurumlarının hasta hakları biriminden hasta haklarının kullanımı ve yapılan işlemlerle ilgili bilgi alabilirsiniz.
➤ Sağlıkla ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşları, amaç ve hedeflerini araştırınız.	➤ Sağlıkla ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşların amaç ve hedefleri ile ilgili bir sunu hazırlayabilirsiniz. ➤ Sağlıkla ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşların amaç ve hedefleri ile ilgili bilgileri bulmak için başka kaynaklardan da faydalanabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi etik kurallar çerçevesinde tutulan kayıtlardan değildir?
A) Sağlık eğitim kayıtları
B) Hekime ait özel kayıtlar
C) Tıbbi araştırmalar kayıtları
D) Epidemiyolojik çalışma kayıtları
E) Maliyet ve finansal kayıtları
2. Tüm insanların sahip olduğu temel hak ve aşağıdakilerden hangisidir?
A) Hasta hakları
B) Meslek hakları
C) İşçi hakları
D) Memur hakları
E) İnsan hakları
3. Ağıdakilerden hangisi gizliliğe uygun bir ortamda her türlü sağlık hizmeti alma hakkıdır?
A) Saygınlık görme hakkı
B) Refakatçi bulundurma
C) Sürekli hizmet
D) Rıza ve izin hakkı
E) Mahremiyete saygı hakkı
4. Aşağıdakilerden hangisi Hasta Hakları Bildirgesi'nin yayınlanma tarihidir?
A) 1994
B) 1995
C) 1996
D) 1997
E) 1998
5. "Hükümetler kendi halklarının sağlığından sorumludur ve bunu korumak geliştirmek için yeterli sağlık ve sosyal önlemleri alırlar." ifadesi hangi hedefleri kapsar?
A) Sağlıkta bölgesel hedefler
B) Sağlıkta ulusal hedefler
C) Sağlıkta yöresel hedefler
D) Sağlıkta global hedefler
E) Sağlıkta uluslararası hedefler

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise "Kontrol Listesi"ne geçiniz.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri **Evet**, kazanamadığınız becerileri **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Mesleğin sosyolojik özellikleri ve deontolojisi ile ilgili sunu hazırladınız mı?		
2. Etik ilkeleri mesleğinizde uyguladınız mı?		
3. İnsan hakları ve hasta haklarıyla ilgili ilke ve kuralları mesleğinizde ve günlük yaşamınızda kullandınız mı?		
4. Mesleğin yasal yönlerini ve değişiklikleri takip ettiniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Modül Değerlendirme” ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Bir mahalli idarenin ilgili diğer kuruluşlarla iş birliği yapmak suretiyle çevre sağlığını ilgilendiren gerekli tedbirleri alması ve aldırması, ulusal sağlık hedefidir.
2. () Çocukların sağlıklı olarak gelişmesi temel bir önem taşır, her gün değişen bir çevre ile uyumlu yaşama yeteneği her zaman daha fazla gelişime teşvik etmek sağlıkta ulusal hedeftir.
3. () Hastaların verilen hizmetler konusunda düşüncelerini ifade etme hakkı vardır.
4. () Sağlıkla ilgili uluslararası kuruluşların başında Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) gelmektedir.
5. () Hastaların kurum ve kuruluşlarca belirlenen usul ve esaslara uygun olarak ziyaretçi kabul etmeye hakları vardır.
6. () Hastanın, kuruluşun imkânları ölçüsünde ve idarece alınan tedbirler çerçevesinde, dini vecibelerini yerine getirmeye hakları vardır.
7. () Dünya Sağlık Teşkilatı erişilebilecek en yüksek düzeyde sağlıktan istifade etmeyi, ırk, din, politik inanç, ekonomik ve sosyal koşullar gözetmeksizin her insanın temel haklarından yararlanmasını öngörür.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

8. Aşağıdaki tarihlerden hangisi Türkiye’de Hasta Hakları Günü olarak kabul edilmiştir?
A) 26 Ekim
B) 28 Ekim
C) 24 Kasım
D) 25 Kasım
E) 14 Aralık
9. “Herkesin insan olması dolayısıyla saygı görmeye hakkı vardır.” ifadesi aşağıdaki hasta haklarından hangisini ifade etmektedir?
A) Rıza ve izin hakkı
B) Bilgi isteme hakkı
C) Mahremiyete saygı hakkı
D) Saygınlık görme hakkı
E) Tıbbi özen gösterilmesi hakkı

10. Aşağıdaki kavramlardan hangisi etikle ilgilidir?
- A) Bireysel davranış kuralları
 - B) Profesyonel davranış standartları
 - C) Geleneksel davranış biçimi
 - D) Toplumdan topluma değişmesi
 - E) Hepsi

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	C
2	A
3	B
4	E
5	A

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	B
2	E
3	E
4	A
5	E

MODÜL DEĞERLENDİRMENİN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Yanlış
3	Doğru
4	Doğru
5	Doğru
6	Doğru
7	Doğru
8	A
9	D
10	E

KAYNAKÇA

- BABADAĞ K., **Hemşirelik Etiği Hemşirelik Bülteni**, GÜ Basımevi İstanbul, 1993.
- **Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi** Cilt 1. Sayı 1., 1994.
- ŞEHSUVAROĞLU Bedi N., **Tıbbi Deontoloji**, Buyda Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 1986.
- GENTÜRK Selva, Sevim DURSUN, **Tıbbi Etik ve Meslek Tarihi**, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 1995.
- UYER Gülten, Nevzat EREN, **Sağlık Meslek Tarihi ve Ahlakı**, 4. Basım, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 1991.
- **http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/%C4%B0nsan%20Haklar%C4%B1,%20Hasta%20Haklar%C4%B1%20Ve%20Etik.pdf** (Erişim Tarihi: 26.05.2016/ 09.00)